

Єршов Микола-Олег Володимирович

доктор філософії, докторант

*Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України імені Івана Зязюна,
Україна*

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Законом України «Про освіту» (розділ V, с. 48) визначається, що моніторинг якості освіти – це «система послідовних і систематичних заходів», що здійснюються з метою: виявлення й відстеження тенденцій у розвитку якості освіти; встановлення відповідності фактичних результатів заявленим цілям; оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від них [1]. Це також «інформаційна система» [2, с. 65] або «спеціальна система збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації» про досягнутий стан якості освіти, що дає змогу прогнозувати його подальший розвиток та вдосконалювати прийняття управлінських рішень [3, с. 588].

В українському контексті якісна соціогуманітарна освіта – це передусім формування у здобувачів освіти різних рівнів таких освітніх результатів, які безпосередньо сприятимуть зміцненню національної безпеки та стійкості держави. В умовах нестабільності та системних суспільно-економічних трансформацій її моніторинг стає ключовим інструментом розбудови демократичної системи управління освітою на всіх її рівнях [4, с. 136]. Для України актуальність проблеми моніторингу якості соціогуманітарної освіти зумовлена комплексом чинників, що охоплюють різні сфери суспільного життя: посилення євроінтеграційних вимог до якості соціокультурних стандартів; законодавче закріплення пріоритетності соціогуманітарного капіталу в системі освіти; наявність суттєвих соціогуманітарних втрат унаслідок глобальних і національних криз; нелінійність та латентність результатів соціогуманітарної підготовки; трансформація вимог ринку праці; загострення загроз національній безпеці в інформаційно-гуманітарній сфері.

Україна взяла курс на входження до Європейського освітнього простору. Це вимагає приведення процедур оцінювання соціогуманітарної підготовки у відповідність до європейських стандартів (ESG), де особлива увага приділяється формуванню демократичних цінностей та академічної доброчесності. Моніторинг стає інструментом верифікації того, наскільки гуманітарний профіль випускника відповідає вимогам відкритого

європейського суспільства.

Державна політика спрямована на розбудову систем забезпечення якості, де соціогуманітарна складова є фундаментом національної ідентичності. Моніторингові дані дозволяють оцінити, як заклади освіти реалізують свою місію з виховання свідомого громадянина та фахівця з високим рівнем адаптивності в умовах соціокультурних трансформацій.

Військова агресія та вимушена міграція спричинили деформацію освітнього середовища й розриви в ціннісному полі суб'єктів освіти. Це робить моніторинг критично необхідним для: об'єктивної фіксації деструкції світоглядних орієнтирів (виявлення прогалин, що виникли через перерваність навчання та психологічний тиск); оцінювання психоемоційного стану (визначення впливу кризових умов на здатність студентів до комунікації, емпатії, співпраці); верифікації стійкості ціннісних установок (фіксація змін у ставленні до держави, права, професійної етики); обґрунтування коригування змісту освіти (результати моніторингу можуть бути доказовою базою для оновлення соціогуманітарних програм з метою подолання травматичного досвіду суспільства).

На відміну від технічних галузей, результати соціогуманітарної освіти мають переважно нематеріальний та відстрочений характер, що зумовлює гостру потребу у специфічних моніторингових процедурах їх оцінювання: рівня критичного мислення та медіаграмотності (здатності до аналізу інформаційних потоків та протидії маніпуляціям); сформованості ціннісно-етичних конструктів (перевірки внутрішніх установок соціальної відповідальності та академічної чесності); якісних показників розвитку особистості (переходу від суто кількісного вимірювання знань до валідного інструментарію (рефлексивних технік, портфоліо), здатного зафіксувати «невидимі» освітні здобутки).

В умовах дуальної форми здобуття освіти моніторингові процедури можуть допомогти з'ясувати: наскільки успішно здобувач інтегрується в корпоративну культуру першого робочого місця; як соціогуманітарні знання (комунікація, конфліктологія, етика) допомагають йому у вирішенні професійних завдань.

Цифровізація суспільного простору впливає на формування особистісних навичок, які безпосередньо корелюють із національною безпекою держави. Якісна соціогуманітарна освіта виступає запобіжником проти гібридних атак, маніпуляцій і дезінформації. Отже, її моніторинг важливий для: забезпечення протидії інформаційним загрозам (оцінювання готовності молоді до критичного сприйняття пропаганди, здатності протидіяти цифровій

залежності); світоглядної стійкості (відстеження ефективності формування громадянської позиції, здатної протистояти ідеологічним викликам); збереження цілісності гуманітарного простору (використання моніторингу як інструменту аналізу стану інтелектуальної та духовної консолідації суспільства).

Отже, розроблення нових валідних механізмів оцінювання дасть змогу верифікувати відповідність вітчизняної гуманітарної підготовки європейським стандартам, гарантуючи багатомірне особистісне зростання фахівця, здатного гармонійно поєднувати високу професійну ефективність із громадянською відповідальністю за майбутнє України.

Умовою ефективності моніторингу якості соціогуманітарної освіти є його системність, що має кілька ключових вимірів. Першим із них є *єдність об'єкта, суб'єкта й інструментарію*. Системний підхід вимагає, щоб моніторинг охоплював усі складники освітнього процесу: об'єкт (не лише оцінки, а складний «соціогуманітарний профіль» (цінності, критичне мислення, ідентичність); суб'єкт (залучення всіх стейкхолдерів: студентів (саморефлексія), викладачів (експертна оцінка), роботодавців (оцінка адаптивності), держави (безпековий аудит); інструментарій (поєднання кількісних (тести, статистика) та якісних методів (рефлексивні есе, портфоліо, кейс-стаді).

Другим виміром системності моніторингу є його *структурна ієрархічність /багаторівневість*. Це означає, що дані мають збиратися та аналізуватися на різних рівнях, що взаємодоповнюють один одного: індивідуальний рівень (відстеження особистісного зростання конкретного здобувача); інституційний рівень (оцінка якості соціокультурного середовища закладу освіти); державний рівень (аналіз стану гуманітарної безпеки та суспільної консолідації).

Третім виміром є *процесуальність та циклічність* моніторингових процедур. Системний моніторинг – це не «фотографія» моменту, а «відео», яке включає: вхідний контроль (фіксація світоглядних установок на початку навчання), поточний моніторинг (відстеження впливу конкретних дисциплін на формування компетенцій); вихідний контроль (оцінка готовності випускника до викликів суспільства); корекційний етап (обов'язкове використання результатів для оновлення освітніх програм (зворотний зв'язок).

Ще одним важливим виміром системності моніторингу є *концептуальна єдність його результатів*. Системність забезпечує інтеграцію розрізнених показників у цілісну картину. Результати моніторингу розглядаються не окремо, а в їхньому синергетичному впливі на національну безпеку (Як рівень

медіаграмотності впливає на стійкість до дезінформації? Як сформованість цінностей корелює з академічною доброчесністю? Як рівень патріотизму впливає на готовність до захисту держави?).

Нарешті п'ятим, ключовим виміром системності моніторингу якості соціогуманітарної освіти є його *прогностична спрямованість*. Системний моніторинг не лише констатує минуле, а й моделює майбутнє. Він дозволяє: виявляти «точки ризику» (наприклад, зростання радикалізму або апатії серед молоді); прогнозувати соціально-адаптивну здатність майбутніх фахівців; обґрунтовувати стратегічні управлінські рішення на рівні держави.

Висновок. Актуальність розроблення системи моніторингу якості соціогуманітарної освіти в Україні зумовлена необхідністю переходу від формального контролю до стратегічного управління ціннісним капіталом нації як ключовим ресурсом її життєздатності. Системний моніторинг постає як безальтернативний інструмент науково-педагогічного супроводу цілісного розвитку соціогуманітарного профілю особистості в умовах сучасних криз, що дозволяє не лише діагностувати й компенсувати світоглядні втрати суспільства, а й безпосередньо зміцнювати національну безпеку держави через формування критично мислячого та патріотичного громадянина. Системність перетворює моніторинг із бюрократичної процедури на науково-педагогічний супровід. Це гарантуватиме, що соціогуманітарна освіта виконуватиме свою головну функцію – формувати стійку, критично мислячу особистість, здатну бути суб'єктом розвитку демократичної держави. Стратегічне значення розроблення й запровадження системного моніторингу якості соціогуманітарної освіти в Україні реалізується через наступні аспекти: когнітивно-безпековий (розвиток критичного мислення та медіаграмотності як захисту від дезінформації та маніпуляцій); ціннісно-світоглядний (формування стійкої національної ідентичності та патріотизму, що є основою суспільної консолідації); соціально-адаптивний (здатність особистості до конструктивної взаємодії та етичного вирішення конфліктів у кризових ситуаціях); нормативно-правовий (виховання високої правової культури та відданості демократичним інституціям держави).

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Леонова, І., & Гриценко, В. (2025). Світовий та вітчизняний досвід моніторингу якості вищої освіти. *Актуальні питання математики, фізики і комп'ютерних наук*, 22, 59-65. <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/836d7d32-fd0a-46ce-9b55-a19144cf2def/content>
3. Лукіна, Т.О. (2021). Моніторинг якості освіти. In Кремень, В.Г., ред. *Енциклопедія освіти*. 2-ге вид. (с. 588-589). Київ: Юрінком Інтер.
4. Швидун, Л.Т. (2021). Проблеми моніторингу як складника модернізації якості освіти. *Інноваційна педагогіка*, 31(2), 136–138. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.27>